

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LXI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial:

RADU ARDEVAN – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
NIKOLAUS BOROFFKA – Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
HORIA ION CIUGUDEAN – Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia
SORIN NEMETI – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
CHRISTOPHER F. E. PARE – Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz
ZENO KARL PINTER – Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
CRISTIAN IOAN POPA – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
FLORIAN MATEI-POPESCU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IOAN CAROL OPRIȘ – Universitatea București
EMANOIL PRIPON – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
AUREL RUSTOIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
CRISTIAN SCHUSTER – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
VOLKER WOLLMANN – Obrigheim

Colegiul de redacție:

RADU OTA – redactor șef
SIDONIA PETRONELA OLEA – secretar de redacție
CRISTINEL FÂNTÂNEANU – secretar de redacție
ADINA BOGDAN – membru
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU – membru
ILIE LASCU – membru
CRISTIAN TITUS FLORESCU – membru
ANCA TIMOFAN – membru

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

www.revista-apulum.ro; www.mnuai.ro

© 2024 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LXI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

ALBA IULIA

MMXXIII

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor

Materialele nepublicate nu se restituie autorilor

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

IOAN OPRIȘ, In memoriam Hadriani Daicoviciu (11 octombrie 1932 – 4 octombrie 1984).....	XI
RADU ARDEVAN, Câteva amintiri despre Hadrian Daicoviciu.....	XXXI
VASILE MOGA, In memoriam Hadriani Daicoviciu.....	XXXIX
CRISTINEL FĂNTÂNEANU, Profesorul Sabin Adrian Luca la 65 de ani.....	XLI

STUDII ȘI ARTICOLE – STUDIES AND ARTICLES

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

ARCHAEOLOGY & ANTHROPOLOGY

RADU-ANDREI SPIRIDON, Materialul litic șlefuit din situl de la Tărtăria - <i>Gura Luncii</i> (jud. Alba, România). Campaniile 2019 și 2021 <i>The Ground Stone Assemblage from Tărtăria - Gura Luncii (Alba County, Romania). 2019 and 2021 Campaigns</i>	1
TÜNDE HORVATH, An Unprovenanced Human Figurine in the Collection of Classical Antiquities of the Museum of Fine Arts (Part 1) <i>O figurină antropomorfă de origine necunoscută în colecția de antichități clasice a Muzeului de Arte Frumoase (partea I)</i>	51
GABRIEL BĂLAN, RALUCA BURLACU-TIMOFTE, ORIANA SVEDAC, ANDREI MĂRINCEAN, SORIN FELEA, Cercetările arheologice preventive de la Șag – <i>Situl 5</i> (jud. Timiș) <i>Rescue Archaeological Research at Șag – Site 5 (Timiș County)</i> ...	95
GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, Proto-monede, bijuterii, amulete... Despre două categorii de piese de bronz descoperite în teritoriul Istro-Pontic (secolele V-III a.Chr.) <i>Proto-Coins, Jewels, Amulets... About Two Categories of Bronze Pieces Discovered in the Istro-Pontic Territory (5th-3rd Centuries BC)</i>	167

DOREL BONDOC, LIVIA BUZOIANU, O amforă elenistică șampilată de la Dăneasa, județul Olt <i>A Stamped Hellenistic Amphora from Dăneasa, Olt County.....</i>	193
MARIAM SLIMOUN, Les épitaphes bilingues, latin et araméen, de Tibiscum <i>Epitafurile bilingve, în latină și aramaică, de la Tibiscum.....</i>	199
GABRIELA FILIP, Sarcophagus of <i>Aelius Iulius Iulianus</i> from Romula, an Expression of Roman Provincial Art and Poetry <i>Sarcofagul lui Aelius Iulius Iulianus din Romula, o expresie a artei și poeziei provinciale romane .....</i>	231
RADU OTA, ANDREI BUTA †, Material tegular șampilat descoperit recent în castrul roman de la Apulum <i>Stamped Tegular Material Recently Discovered in the Roman Fortress of Apulum .....</i>	247
DAN GEORGE ANGHEL, Utilizarea gudronului din coajă de mesteacăn în perioada romană la Apulum <i>Use of Birch Bark Tar During the Roman Period at Apulum.....</i>	281
CSABA SZABÓ, IOAN MUNTEAN, MIRUNA LIBIȚĂ-PARTICĂ, ORSOLYA GYURKA, Materiality of Roman Religion in Apulum. Catalogue and Topography of the Finds <i>Materialitatea religiei romane la Apulum. Catalogul și topografia descoperirilor.....</i>	311
RADU PETCU, INGRID PETCU-LEVELI, A Lead Votive Statuette Depicting a <i>Genius Cucullatus</i> Discovered Near Tomis (Moesia Inferior) <i>O statueta votivă din plumb ilustrând un Genius Cucullatus descoperită lângă Tomis (Moesia Inferior).....</i>	377
ALEXANDER HARIZANOV, <i>Plumbatae</i> from <i>Dacia Ripensis</i> : the Lead-Weighted Darts From a Newly Discovered Fortified Settlement Near Modern-Day Dimovo, Bulgaria, in Their Provincial and Regional Context <i>Plumbatae din Dacia Ripensis: săgeți de mână cu plumb dintr-o așezare fortificată recent descoperită lângă Dimovo de astăzi, Bulgaria, în contextul lor provincial și regional .....</i>	395

ARHEOZOOLOGIE

ARCHAEOZOOLOGY

- ALEXANDRA-PAULA SICOE, MIHAI GLIGOR, SIMINA MARGARETA STANC, Exploatarea resurselor animale în așezarea eneolitică de la Alba Iulia - *Lumea Nouă*: analiza arheozoologică a unui complex aparținând grupului Foeni
Exploitation of Animal Resources in the Eneolithic Settlement of Alba Iulia - Lumea Nouă: Archaeozoological Analysis of a Feature Belonging to the Foeni Cultural Group 433
- XENIA POP, Cercetări arheozoologice în așezarea din epoca bronzului târziu de la Conop - *Sit 5* (Jud. Arad)
Archaeozoology Research in the Late Bronze Age Settlement at Conop - Sit 5 (Arad County)..... 455
- GEORGETA EL SUSI, FLORIN CIULAVU, Cercetări arheozoologice în așezarea romană de la Apulum – Colonia Aurelia Apulensis
Archaeozoological Research in the Roman Settlement from Apulum – Colonia Aurelia Apulensis 471

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAȚII

RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

- ANDREEA-BRÂNDUȘA BUNGĂRDEAN, Intervenții de conservare și restaurare asupra unui ancadrament de piatră descoperit la clădirea fostei primării din Turda
Conservation and Restoration Interventions on a Stone Framing Discovered at the Building of the Former Town Hall in Turda 503
- CARMEN CECILIA DRAGOMIR, Salvarea și protejarea patrimoniului cultural mobil provenit din descoperiri întâmplătoare. Studiu de caz: depozitul de bronzuri din comuna Iara, județul Cluj
Saving and Protecting Chance Discoveries of Movable Cultural Heritage. Case Study: the Bronze Deposit from Iara Comune, Cluj County..... 517

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

- MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Tudor Roșu, Florin Bogdan, *Apulum. În universul unei reviste*, Bibliotheca Musei Apulensis XLII, Editura Muzeului Național al Unirii Alba Iulia – Editura Mega, Alba Iulia – Cluj-Napoca, 2023, 214 pagini..... 527
- GEORGE BOUNEGRU, Andrea Popa, *Managementul integrat al patrimoniului cultural mondial în România*, Studiu de caz: frontiera romană din Dacia. Siturile de epocă romană de la Brețcu, Comolău și Boroșneu Mare, Editura Astra Museum, Sibiu, 2023, 279 pagini, 73 figuri..... 537
- CLAUDIU PURDEA, Augustin Lazăr, Sorin Alămoreanu, Marius M. Ciută (ed.), *Combaterea spălării bunurilor culturale pe piața antichităților: rolul expertului judiciar/Fighting the laundering of cultural goods on the antiques market: the role of the judicial expert: in memoriam Barbara Deppert-Lippitz*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, 311 pagini..... 539

CRONICA PUBLICAȚIILOR

THE CHRONICLE OF THE PUBLICATIONS

- GEORGE BOUNEGRU, Cronica publicațiilor membrilor Secției Arheologie, apărute în anul 2023..... 545
- SIDONIA PETRONELA OLEA, Cronica publicațiilor membrilor Compartimentelor Restaurare ceramică – metal – textile și Restaurare piatră din cadrul Centrului Național de Conservare – Restaurare Carte Veche Alba Iulia, apărute în anul 2023..... 550

NECROLOG

OBITUARY

RADU OTA, ANCA-DANIELA MATIȘ, ANCA TIMOFAN
Andrei Buta, un destin frânt prea devreme.....551

Lista autorilor.....555

SALVAREA ȘI PROTEJAREA PATRIMONIULUI CULTURAL MOBIL PROVENIT DIN DESCOPERIRI ÎNTÂMPLĂTOARE. STUDIU DE CAZ: DEPOZITUL DE BRONZURI DIN COMUNA IARA, JUDEȚUL CLUJ

Carmen Cecilia DRAGOMIR
Muzeul de Istorie Turda

Cuvinte cheie: descoperiri întâmplătoare, conservare preventivă, restaurare, degradări
Key words: archaeological chance finds, preventive conservation, restoration, degradation

Dezvoltarea permanentă a colecțiilor muzeale prin cercetare arheologică, donații și achiziții reprezintă o prioritate a oricărei instituții muzeale. Activitățile ce au vizat îmbogățirea patrimoniului, desfășurate de colectivul Muzeului de Istorie din Turda au avut drept rezultat constituirea unei considerabile colecții de bunuri culturale mobile, ce însumează aproximativ 42.000 de obiecte, cea mai mare parte fiind cuprinsă din bunuri arheologice.

Principala sursă de îmbogățire a patrimoniului instituției este cercetarea arheologică sistematică întreprinsă anual la castrul legionar de la Potaissa. Concomitent activității de pe Dealul Cetății, sunt efectuate prin intermediul personalului de specialitate supravegheri, cercetări preventive ori diagnostice intruzive în zonele protejate arheologic. Volumul mare al cercetărilor realizate în ultima perioadă a scos la lumină un bogat material arheologic, care se regăsește în expoziția de bază și în depozitele instituției.

O altă sursă pentru creșterea colecțiilor o reprezintă donațiile. Este de remarcat faptul că, în ultimii ani, astfel de donații au crescut procentual. Acest aspect se datorează creșterii încrederii publicului în instituțiile de cultură, precum și a vizibilității sporite de care beneficiază muzeul turdean în rândul comunității locale. Volumul achizițiilor, în schimb, este unul extrem de redus, acestea având un caracter sporadic, fără a contribui hotărâtor la dezvoltarea colecției.

Un statut cu totul aparte în cadrul colecțiilor muzeului, îl au obiectele arheologice recuperate în urma unor descoperiri întâmplătoare sau a folosirii detectorului de metale. Între anii 2017 și 2020, în împrejurimile orașului Turda au fost descoperite întâmplător trei depozite de piese din bronz¹. Urmând

---

¹ Depozitul de piese din bronz descoperit cu detectorul de metale în comuna Moldovenești (jud. Cluj) în anul 2017, este compus din 79 obiecte; În anul 2020, un alt depozit de piese din bronz a

circuitul legal², aceste piese au ajuns în posesia muzeului, îmbogățind semnificativ colecția preistorică a instituției. Rândurile de mai jos prezintă toți pașii urmați în recuperarea unuia dintre cele trei depozite de bronzuri menționate.

Studiu de caz: Depozitul de bronzuri din comuna Iara, județul Cluj

Depozitul de bronzuri a fost descoperit întâmplător, la data de 25 februarie 2018, de către un localnic, în cimitirul ortodox din comuna Iara, în timp ce săpa o groapă tombală. Câteva zile mai târziu, descoperitorul s-a prezentat la sediul muzeului, însoțit de un agent de poliție, pentru a preda³ bunurile. Conform declarației acestuia, cele 32 de obiecte ce compun depozitul de bronzuri descoperit la Iara, au fost găsite într-o groapă la aproximativ un metru adâncime⁴. Din păcate, persoana în cauză nu a anunțat imediat autoritățile, astfel încât reprezentanții muzeului să participe la prelevarea din pământ a pieselor. Ca atare, informațiile despre suportul depunerii, modul în care piesele au fost aranjate și poziția acestora⁵ nu au putut fi recuperate. O situație similară se întâlnește și în cazul folosirii detectorului de metale. Deși detecția s-a realizat în zone unde nu a fost reperat anterior patrimoniu arheologic, iar piesele au ajuns în posesia muzeului, valoarea acestor descoperiri este mult diminuată de pierderea contextului. În ciuda disponibilității descoperitorilor de a oferi informații despre locul și împrejurările descoperirii și a deplasării arheologilor la fața locului, se pierd informații prețioase pentru interpretarea arheologică și istorică a descoperirii.

În urma analizei categoriilor de piese, s-a constatat că este vorba de un depozit mixt, bazat pe asocierea de arme – unelte – podoabe – materie primă⁶, acestea reprezentând vestigii arheologice cu caracter ritual, aflate în relație cu exploatarea sării din zonă⁷. Depozitul este compus din opt celturi, dintre care patru cu plisc și alte patru decorate cu nervuri verticale sau dispuse în formă de *V*. Unul dintre celturi are prinsă de toarta de înmănușare o verigă din bronz (**Fig.**

---

fost descoperit cu detectorul de metale, în satul Livada (jud. Cluj); acesta din urmă este compus din 21 de obiecte.

² LEGE Nr. 182 din 25 octombrie 2000 *** Republicată privind protejarea patrimoniului cultural național mobil publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 259 din 9 aprilie 2014, art. 49, alin (1) - (7).

³ Proces verbal de predare/primire a unor descoperiri arheologice nr. 27/02.03.2018, document păstrat în arhiva Muzeului de Istorie Turda, dosar Depozit Iara, 2018, f. 8.

⁴ Conform declarației descoperitorului din data de 28.02.2018, document păstrat în arhiva Muzeului de Istorie Turda, dosar Depozit Iara, 2018, f. 13-14.

⁵ Bejinaru, Henț 2019, p. 89.

⁶ Bejinaru, Henț 2019, p. 91.

⁷ Cavruc *et alii* 2006, p. 41-48.

1). S-a păstrat în întregime o seceră cu buton alături de un vârful de lance din bronz, o piesă din bronz de formă conică și trei verigi înlănțuite. În componența depozitului mai intră două firize fragmentare, o placă de bronz găurită, un fragment de brâu cu cârlig și un mic brâu rulat, o dălțiță sau dorn, cinci resturi de turnare, un fragment de colan, două fragmente de verigi, un inel din tablă de bronz și alte patru fragmente de la o brățară din sârmă de bronz. Greutatea totală a pieselor este de 3,989 kg. Acest depozit aparține perioadei târzii a epocii bronzului, încadrându-se printre descoperirile destul de numeroase de acest tip din Transilvania⁸.

Starea de conservare a obiectelor

Obiectele metalice scoase din săpătură se găsesc, de cele mai multe ori, într-o stare avansată de degradare, ca urmare a reacției între obiect și mediul înconjurător⁹. Cel mai frecvent tip de deteriorare a metalelor are ca rezultat mai degrabă alterări chimice decât fizice. Metalul reacționează cu substanțele chimice din mediu, cum ar fi oxigenul, dioxidul de carbon, sărurile și formează produși de coroziune precum oxizii, carbonații și sulfatii¹⁰. Dacă mediul din care provine este acid, iar produșii sunt solubili, metalul va continua să se corodeze până la distrugerea completă a obiectului sau, cel mult, va putea fi observată o amprentă cromatică diferită în sol. În schimb, dacă depunerile corozive sunt insolubile, acestea vor încetini sau chiar preveni degradarea suplimentară a suportului rămas nealterat.

Alterarea chimică se poate dezvolta în funcție de anumite caracteristici proprii ale bunului cultural, precum structura și tratamentele mecanice sau termice la care a fost supus metalul în timpul fabricației. Cum bronzurile sunt aliaje care au la bază sistemul cupru-staniu, la care se adaugă o serie de elemente de aliere secundare precum zinc, plumb, fosfor, nichel, cobalt, crom¹¹, este posibil să apară frecvent coroziunea selectivă a unuia dintre componente. Un rol important în ceea ce privește starea de conservare a obiectelor metalice este atribuit și factorilor de natură antropică. În acest sens, abandonarea sau depunerea votivă sau întâmplătoare în gropi special săpate în acest scop, favorizează păstrarea într-o stare de conservare satisfăcătoare a obiectelor, așa cum este și în cazul nostru. Pe de altă parte, incendierea locuințelor sau

---

⁸ Conform *Raportului de expertiză asupra depozitului de bronzuri de la Iara*, întocmit de dr. Sorin-Ilie Cociș, expert bunuri arheologice și istorico-documentare / arheologie antică în data de 12 iunie 2018, document păstrat în arhiva Muzeului de Istorie Turda, dosar Depozit Iara, 2018, f. 5-6.

⁹ Mourey 1998, p. 10-12.

¹⁰ Cronyn 1990, p. 160-175.

¹¹ Jugrăstan 2016, p. 471-477.

ritualurile funerare de incinerare pot afecta atât forma inițială a pieselor, cât și structura metalică, amplificând degradarea chimică¹².

Depozitul cuprinde atât piese întregi, cât și piese fragmentare. La o primă examinare vizuală, din punct de vedere al stării de conservare, toate obiectele prezentau depuneri aderente de pământ și produși de coroziune ai cuprului, depozite verzi de săruri și oxizi brun-roșcați, prezența acestora indicând existența unei coroziuni active (**Fig. 2**). Degradările fizice provocate de presiunea exercitată de sol, au fost, la rândul lor, vizibile: fisuri de adâncime, fragmentări și ondulări ale suportului (**Fig. 3**). Două dintre piese prezintă urme ale unei intervenții chimice realizată, foarte probabil, de cel care a descoperit obiectele, în încercarea de a determina natura metalului (**Fig. 4**).

Se observă că cea mai mare parte a celturilor au fost depuse întregi, cu excepția unuia care are porțiunea dinspre tăiș lacunară, dovada unei fragmentări sau distrugerii deliberate¹³. Două dintre celturi au tăișul deteriorat, rezultat al utilizării lor (cu o mică pierdere de material), iar unul prezintă sub bordură o zonă cu lipsă de material, având dimensiunea de 1,6/1 cm (**Fig. 5**). Din seceră cu buton se păstrează cea mai mare parte, lipsește doar o mică porțiune din vârful acesteia și alte două mici ciobituri se observă la tăiș. Vârful de lance are lama ciobită pe o porțiune de 1,5 cm, în timp ce o bucată din tubul de fixare a cozii este ruptă din vechime. Piesa din bronz de formă conică are vârful rupt. După cum am menționat, restul pieselor se păstrează fragmentar, o parte din ele, în special cele realizate din tablă de bronz, au suferit ondulări ale suprafeței și îndoiri. Unele îndoiri s-au realizat probabil intenționat, precum în cazul brâului rulat, altele fiind rezultatul acțiunii factorilor fizico-mecanici din sol. Presiunea exercitată de sol a cauzat și fragmentarea celor două firize.

Ținând cont de pericolul apărut în urma îndepărtării bruște a acestor obiecte metalice dintr-un mediu în care au zăcut timp de milenii, în cazul nostru, și în care s-au stabilizat¹⁴, se impunea intervenția în cel mai scurt timp pentru stoparea coroziunii active și conservarea zonelor acoperite cu patină nobilă. Patina nobilă conferă autenticitate și originalitate unui obiect, având rol protector între suprafața piesei și factorii reactivi din mediu¹⁵. Având în vedere că patinele și crustele sunt adesea mai fragile decât par la prima vedere, în cadrul documentării realizate în muzeu (îndepărtarea solului aderent, inventarierea și fotografierea), s-a urmărit reducerea la minim a operațiunilor de manipulare a obiectelor. Ulterior, piesele au fost introduse cu prioritate în lista bunurilor propuse pentru restaurare.

¹² Marianciuc, Jugrăstan 2015, p. 345-349.

¹³ Bejinariu 2018, p. 32-35.

¹⁴ Moldoveanu 1999, p. 295.

¹⁵ Jugrăstan 2018, p. 127-132.

Conform fișelor de intervenție întocmite de restaurator¹⁶, operațiunile de curățare a bunurilor au respectat principiul minimei intervenții (**Fig. 6**). Tehnica de restaurare a implicat curățarea mecanică brută cu discuri abrazive, urmată de curățarea mecanică fină, șlefuirea cu microperii din oțel și impregnarea cu Incral 44. În cazul brâului rulat și a fragmentului de brâu cu cârlig, s-a aplicat curățarea chimică prin imersia în acid citric 10%, urmată de perieri repetate, neutralizare și conservare finală.

Măsurile de conservare preventivă nu se opresc odată cu restaurarea bunurilor, o atenție deosebită fiind acordată condițiilor de depozitare, consultare și eventual expunere post restaurare a obiectelor. Ținând cont de compoziția bunurilor în discuție, se recomandă să fie depozitate în cutii de polipropilenă, cu silica gel, la o temperatură situată în jurul valorilor de 18-22°C, în atmosferă cu umiditate relativ scăzută, de preferat să nu depășească valoarea de 35-40%. Monitorizarea stării de conservare a obiectelor restaurate se realizează prin controale periodice.

Concluzii

Recuperarea bunurilor arheologice provenite din descoperiri întâmplătoare reprezintă o acțiune deosebit de importantă, dată fiind valoarea acestor artefacte pentru cunoașterea și înțelegerea trecutului. Pentru ca astfel de exemple să nu fie singulare, iar obiectele găsite întâmplător să ajungă acolo unde le este locul, în cadrul unor colecții publice, este necesar ca autoritățile publice să deruleze campanii de educare și conștientizare a importanței protejării și salvării patrimoniului național în rândul populației, corelate și cu aspectele punitive, care nu sunt de neglijat¹⁷. O altă direcție ar trebui să vizeze educația pentru patrimoniu desfășurată în instituțiile de învățământ. Introducerea în programa școlară sau planificarea în cadrul programului *Școala Altfel*¹⁸ a unor ateliere de patrimoniu, a unor vizite la muzee și situri arheologice sunt pași importanți care vor contribui pe viitor la dezvoltarea ideii de salvagardare și conservare a vestigiilor trecutului în rândul tinerei generații.

---

¹⁶ Radu Cordoș, inginer expert restaurator metale.

¹⁷ În cazul nostru, autorul descoperirii, predând bunurile conform legii, a beneficiat de o recompensă de 30% din valoarea acestora.

¹⁸ *Școala Altfel* este un program național care se derulează anual începând din anul școlar 2011-2012, al cărui scop este să contribuie la dezvoltarea competenței de învățare și a abilităților socio-emoționale în rândul copiilor preșcolari/elevilor.

**SAVING AND PROTECTING CHANCE DISCOVERIES OF MOVABLE
CULTURAL HERITAGE. CASE STUDY: THE BRONZE DEPOSIT FROM
IARA COMUNE, CLUJ COUNTY**

ABSTRACT

The recovery of archaeological chance finds is a particularly important action, given the value of these artefacts for knowing and understanding past. Three deposits of bronze objects belonging to the Late Bronze Age (1400-1200 BC) were accidentally discovered in the urban area of Turda between 2017 and 2020. These artefacts came legally into the possession of the Turda History Museum, considerably enriching the institution's prehistoric collection. The present study details all the necessary steps that were followed to recover one of these deposits discovered by a local in the Orthodox cemetery in the commune of Iara. Archaeologists noticed that the deposit had a ritual character, being composed of 32 bronze pieces including weapons, tools, ornaments and raw materials, related to the exploitation of salt in the area. Taking into account the risks implied by the sudden removal of these metal objects from their environment and their exposure to air, rapid intervention was required in order to stop active corrosion and preserve the areas covered with noble patina. Thus, these artefacts became a priority on the list of objects proposed for restoration. Preventive conservation measures did not stop with the restoration of these goods, special attention being paid to storage conditions, consultation and exhibition of the objects after restoration. In order for these examples not to remain singular cases and for these objects to end up where they rightfully belong to, it is important to raise public awareness through advocacy campaigns focusing on the importance of protecting and safeguarding the national heritage.

LIST OF ILLUSTRATIONS:

- Fig. 1. The bronze deposit from Iara: socketed axes after restoration
- Fig. 2. Surface dirt accumulation and copper corrosion
- Fig. 3. Deep cracks, fragmentation and deformation of the surfaces caused by ground pressure
- Fig. 4. Deteriorations due to anthropogenic factors
- Fig. 5. Loss of fragments due to the use of cultural goods in antiquity
- Fig. 6 (a-c). Pieces from the bronze deposit from Iara Comune before and after restoration

Bibliografie:

- Bejinaru, Henț 2019 – I. Bejinariu, A. Henț, „Depozitul de bronzuri de la Gherla, județul Cluj”, *Analele Banatului, S.N., Arheologie-Istorie*, XXVII, 2019, p. 89-108
- Bejinariu 2018 – I. Bejinariu, *Depozite de bronzuri din Sălaj*, Cluj-Napoca, 2018
- Cavruc *et alii* 2006 – V. Cavruc, H. Ciugudean, A. F. Harding, „Vestigiile arheologice privind exploatarea sării pe teritoriul României în epoca bronzului”, în: V. Cavruc, A. Chiricescu (eds.), *Sarea, timpul și omul*, Sfîntu Gheorghe, 2006, p. 41-48
- Cronyn 1990 - J. M. Cronyn, *The elements of archaeological conservation*, London, 1990
- Marianciuc, Jugrăstan 2015 – E. Marianciuc, T. Jugrăstan, „Considerații asupra restaurării și conservării unor artefacte din bronz descoperite la Porolissum”, *Acta Musei Porolissensis*, XXXVII, 2015, p. 345-349
- Jugrăstan 2016 – T. Jugrăstan, „Bronzul. De la un aliaj la o epocă”, *Acta Musei Porolissensis*, XXXVIII, 2016, p. 471-477
- Jugrăstan 2018 – T. Jugrăstan, „Considerații asupra restaurării unor fragmente de statuie imperială romană”, *Acta Musei Porolissensis*, XXXX/1, 2018, p. 127-132
- Moldoveanu 1999 – A. Moldoveanu, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 1999
- Mourey 1998 – W. Mourey, *Conservarea antichităților metalice de la săpătură la muzeu*, București, 1998

Fig. 1. Depozitul de la Iara: celturi din broz după restaurare

Fig. 2. Depuneri aderente de pământ și produși de corозиune ai cuprului, depozite verzi de săruri și oxizi brun-roșcați pe toată suprafața

Fig. 3. Fisuri de adâncime, fragmentări și ondulări ale suprafeței provocate de presiunea exercitată de sol

Fig. 4. Deteriorări asociate cu activitățile factorului antropic (uman)

Fig. 5. Pierderi de material datorate utilizării pieselor în vechime

Fig. 6 (a-c). Piese din depozitul de bronzuri de la Iara înainte și după restaurare